

Civicampus

In'Instrucziun civica interactiva

■ Civicampus è ina purschida dals Servetschs dal parlament federal. Questa plattform digitala d'Instrucziun civica è vegnida translata en rumantsch aposta per la Sessiun federala dal 2006 a Fiem. Ed ella presta vinavant buns servetschs per tut tgi che vul s'infurmar davart chavazzins sco «democrazia», «referendum» u «proporz». En emprima lingua è Civicampus concepì per l'Instrucziun civica en las classes superiuras da la scola populara. Ils cuntegns vegnan preschents ed illustrads uschia che scolaras e scolaras pon s'approfondar a moda autonoma, pia senza preinfurmaziun u accompaniment da la persuna d'Instrucziun. A quest'idea servan er las dumondas d'autocontrolla a la fin da mintga chapitel che è divididas en dumondas facilas e dumondas pli difficilas. En il medem mument mussan ellas a la persuna d'Instrucziun sche las finamiras didacticas èn vegnidas cuntanschidas. Civicampus cumpiglia en tut nov moduls che sa lachan ordinar tenor las suandantas quarter tematicas: dretgs dal pievel – furmas statalas e governativas – separaziun da las pussanzas/federalissem – urden giuridic/la via ad ina nova lescha.

Civicampus

Ina Instrucziun civica interactiva.

Votar/eleger
Votar, eleger, differentas maioritads, dumondas pli facilas e difficilas.

Furmas governativas
Democrazia, Dictatura, Monarchia, dumondas pli facilas e difficilas.

Chantuns/vischnancas
Separaziun da las pussanzas sin plaun chantunal e communal, dumondas pli facilas e difficilas.

Maiorz/proporz
Procedura d'elecziun da maiorz e da proporz, emolnar las olistas, dumondas pli facilas e difficilas.

Il stadi
Elements d'in stadi, stadi unitar, stadi federal, federaziun da stadis, dumondas pli facilas e difficilas.

Urden giuridic
Constituziun, lescha, ordinaziun, reglament, dumondas pli facilas e difficilas.

Referendum/iniziativa
Referendum facultativ ed obligatoric, iniziativa dal pievel formulada, proposta generala, dumondas pli facilas e difficilas.

La confederaziun
Separaziun da las pussanzas, parlament (cussegl naziunal e cussegl dals chantuns), regenza (cussegl federal), dretgiras.

La via ad ina nova lescha
Moziun, iniziativa dal cussegl federal, iniziativa parlamentara, la via ad ina nova lescha, moziun, fase preparlamentara, parlamentara e

confederaziun sa cumpona da 26 chantuns. 20 chantuns han il dretg da dus mandats en il cussegl dals chantuns, 6 chantuns (AI, AR, BS, BL, OW, NW) han il dretg d'in mandat. Ils chantuns èn suverans là nua che lur suveranità n'è betg limitada tras la Constituziun federala. Vul dir: Tut quai che n'è betg reglè en la Constituziun federala, pon ils chantuns fixar sez. Mintga chantun cumpiglia in tschert dumber da vischnancas. Er sin nivel chantunal datti ina separaziun da las pussanzas sco tar ils chantuns e la confederaziun: Il parlament communal sa numna radunanza communal u cussegl communal/cussegl da la citad. La suprastanza communal furma la regenza e la legislativa è preschenta en vischnanca en furma da derschadras/derschaders da pasch ubain da mediaturas/mediatur.

Urden giuridic/ la via ad ina nova lescha

L'urden giuridic regla la convivenza paschaivla en ina cuminanza. El è dividì en stgalims che ston sa basar in sin l'auter: constituziun, leschas, ordinaziuns e reglaments. La constituziun è la lescha da basa d'in stadi e cuntegna l'urden fundamental (organizaziun dal stadi) sco er las reglas fundamentalas da la vita cuminaivla. La constituziun è er la basa per

Dretgs dal pievel

Votar ed eleger furman ils dretgs dal pievel ils pli fundamentals. Votar vul dir, pudair dir gea u na ad in project da votaziun sco project entir. Exempels èn: La votaziun davart l'ONU u la votaziun davart il diever abusiv d'asil. Tar votaziuns

èn tut tenor disposiziun legala da resguardar differentas maioritads: maiorità assoluta, relativa u qualifitgada; la maiorità dal pievel, dals chantuns u la maiorità dubla.

Eleger vul dir, installar persunas en in uffizi, per exempel en il parlament chantunal u federal. Elecziuns pon avair lieu tenor la procedura electorala da maiorz u da proporz. Tar il maiorz decida la maiorità, tgi ch'è elegì. La minorità na vegn betg resguardada. Il proporz è ina procedura electorala, tar la quala ils mandats vegnan repartids circa en la proporziun da las vuschs da partida ch'èn vegnidas cuntanschidas.

Referendum ed iniziativa èn dretgs politics pli vasts che furman ina part impurtanta da la cultura politica da la Svizra. Referendum vul dir ch'il pievel ha il dretg da decider sez a l'urna davart conclus impurtants dal parlament. Tar il referendum facultativ statti liber al pievel da rimnar suttascripziuns (50 000 entaifer 100 dis) e da pretender ina votaziun davart ina lescha ch'il parlament ha deliberà. Tar il referendum obligatoric ha ina votaziun dal pievel lieu en mintga cas. L'iniziativa è il dretg dal pievel da proponer – en furma d'in sbocz elavurà – in nov artigel u la midada d'in artigel en la Constituziun federala. Per inoltrar l'iniziativa dovri 100 000 suttascripziuns entaifer 18 mais.

Furmas statalas e governativas

La definiziun generala dal stadi sa cloma: In pievel s'unoscha entaifer in tschert territori (pajais), fixescha reglas per la vita cuminaivla (legislaziun), exequescha questas reglas (execuziun) e chastia cuntavenziuns (giurisdicziun). Ils trais elements d'in stadi èn pia: territori – populaziun – pussanza dal stadi.

Tar las furmas dal stadi differenzieschan ins tranter il stadi unitar u central (p. ex. la Frantscha), il stadi federal (p. ex. la Svizra) e la federaziun da stadis (p. ex. las Naziuns unidas). Sco tratg caracteristic dals stadis federals tschertgan las parts da quel da restar uschè autonomas sco pussaivel e da mantegnair lur atgnadad.

Las sequentas trais furmas governativas èn las pli enconusentas e derasadas: la monarchia, la dictatura e la democrazia. En la monarchia vegn il destin dal stadi dirigì d'ina monarca u d'in monarc, ubain che questa persuna surpiglia funcziuns represchentativas. La dictatura sa basa sin la tirannia. La pussanza en il stadi vegn exequida d'ina persuna singula u d'ina pitschna gruppa da persunas. La furma governativa la pli derasada è dentant la democrazia. Qua vala il pievel sco instanza da decisiun suprema dal stadi. Il pievel exequescha questa pus-

sanza cun eleger il parlament (democrazia represchentativa) ubain cun eleger il parlament e cun decider davart las leschas (democrazia directa).

La separaziun da las pussanzas

Definiziun
Tras la separaziun da las pussanzas val in impedir ch' datti ina memia gronda accumulaziun da pussanza en in maun d'ina singula persuna. Per quest intent vegn separada la pussanza dal stadi ed attribuida a trais differents organs ch'èn independents in da l'auter: il parlament, la regenza e las dretgiras.

Separaziun da las pussanzas/federalissem

Tras la separaziun da las pussanzas vulan ins impedir ch' datti ina memia gronda accumulaziun da pussanza en ils mauns d'ina singula persuna. Per quest intent vegn separada la pussanza dal stadi ed attribuida a trais differents organs ch'èn independents in da l'auter: il parlament, la regenza e las dretgiras. Il parlament svizzer sa numna Assambla federala ed è pia l'autorità legislativa suprema sin plaun federal. Ella sa cumpona da duas chombras cun ils medems dretgs: il cussegl naziunal ed il cussegl dals chantuns. La regenza è l'autorità executiva e directiva suprema. La regenza naziunala è il cussegl federal che sa cumpona da set commembas e commembas. Il Tribunal federal furma la dretgira svizra suprema. El giuditgescha recurs cunter sentenzias dal Tribunal penal federal e dal Tribunal administrativ federal. Sias decisiuns èn definitivs.

Sper la separaziun da las pussanzas impedescha er il federalissem – la sutdivisiun dal stadi en chantuns e vischnancas – l'accumulaziun da pussanza. La

crear leschas. Las leschas precisieschan las disposiziuns constituziunales. Ellas vegnan relaschadas dal parlament e cuntegnan dretgs, cumonds e scumonds. En l'ordinaziun figureschan explicaziuns pli detagliadas tar singuls artigels d'ina lescha. Ordinaziuns vegnan relaschadas da la regenza. Il reglament – sco ulteriur instrument da l'urden giuridic – vegn relaschà da singulas commembas e commembas d'ina ordinaziun.

La via ad ina nova lescha po vegnir iniziada dal parlament u da la regenza. La moziun è in'incumbensa al cussegl federal da suttametter a l'assambla federala in sbocz tar in relasch u da prender ina mesura. Ina moziun basegna il consentiment da domaduas chombras. L'iniziativa parlamentara permetta da proponer in sbocz d'ina lescha u ils principis d'ina lescha. Cuntrari a la moziun succedan las lavurs da legislaziun en quest cas en ina cumissiun (e betg en furma d'incumbensa al cussegl federal). Cun l'iniziativa dal cussegl federal ha er la regenza il dretg da suttametter a l'assambla federala in sbocz d'ina lescha.

Civicampus – survista dals temas

Dretgs dal pievel: Votar/eleger	Votar Eleger Differentas maioritads
Maiorz/proporz	Maiorz Proporz
Referendum/iniziativa	Referendum Iniziativa dal pievel
Furmas statalas e governativas: Il stadi	Il stadi Furmas da stadi
Furmas governativas	Democrazia Dictatura Monarchia
Separaziun da las pussanzas/federalissem: La confederaziun	La separaziun da las pussanzas Il parlament La regenza Dretgiras
Chantuns e vischnancas	Chantuns Vischnancas
Urden giuridic/la via ad ina nova lescha: Urden giuridic	Constituziun federala Lescha Ordinaziun Reglament Da l'artigel const. a las ordinaziuns
La via ad ina nova lescha	Moziun Iniziativa dal cussegl federal Iniziativa parlamentara La via ad ina nova lescha

La via ad ina nova lescha

Moziun d'ina parlamentara u d'in parlamentari Fase preparamentara Fase parlamentara Fase postparlamentara

Votaziun dal cussegl federal

Sbocz preliminar
Il cussegl federal elavura in sbocz preliminar da la lescha.

Sbocz preliminar
Il sbocz preliminar vegn tramess en consultaziun, e a d'organis interessads, las partidas ed il chantun per guardar gattas davart il sbocz preliminar.

Civicampus

Ina Instrucziun civica interactiva.

La preschentaziun:
Servetschs dal parlament. Civicampus. In'Instrucziun civica interactiva. Versiun rumantscha online dapi 2006. www.civicampus.ch.

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=84
www.chatta.ch